

nın okyanuslardaki, özellikle Hint Okyanusu'ndaki gücü zayıfladı. 1795'ten 1815'e kadar da Fransız istilâsına mâruz kalması üzerine elindeki teknelerin çoğunu kaybetti ve kolonilerinin önemli bir bölümünü İngilizler'e kaptırdı. Bu arada bozulan malî durumları dolayısıyla Batı ve Doğu Hindistan şirketlerini de feshetmek zorunda kaldı. 1815'te Napolyon'un Waterloo yenilgisinden sonra İngiltere ile imzaladığı bir anlaşma ile Seylan, Kaapstad, Guyana ve Tobago hariç eski kolonilerine kavuştuysa da bu durum devamlı olmadı ve yavaş yavaş bütün sömürgeler bağımsızlıklarını elde ettiler (bk. ENDONEZYA; HOLLANDA DOĞU HİNDİSTAN ŞİRKETİ).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Edmundson, *History of Holland*, Cambridge 1922; S. A. Khan, *East India Trade in the Seventeenth Century*, London 1923; H. T. Colenbrander, *Koloniale Geschiedenis*, I-III, Grahvenhage 1928; J. S. Furnival, *Netherlands India*, Cambridge 1939; *Geschiedenis van Nederland-sch Indie* (ed. F. W. Stapel), I-III, Amsterdam 1939; B. H. M. Vlekke, *Nusantara: A History of the East Indian Archipelago*, Cambridge 1945, s. 146-163; D. G. E. Hall, *A History of South-East Asia*, London 1955, s. 316-318, 497-503; F. C. Gerretson, *History of the Royal Dutch*, Leiden 1958; K. Glamann, *Dutch-Asiatic Trade: 1620-1740*, The Hague 1958; N. Tarling, *Anglo-Dutch Rivalry in the Malay World: 1780-1824*, Brisbane 1962; C. R. Boxer, *The Dutch Seaborne Empire: 1600-1800*, London 1965; a. mlf., *Jan Compagnie in War and Peace, 1602-1799: A Short History of the Dutch East-India Company*, Hong Kong 1980; L. Lurafhi, *Sömürgencilik Tarihi* (trc. Halim İnal), İstanbul 1975, tür.yer.; H. Furber, *Rival Empires of Trade in the Orient: 1600-1800*, Minneapolis 1977; D. K. Fieldhouse, *The Colonial Empires: A Comparative Survey from the Eighteenth Century*, London 1982, tür.yer.; H. Heaton, *Avrupa İktisat Tarihi* (trc. Mehmet Ali Kılıçbay - Osman Aydoğuş), Ankara 1985, I, 266-268, 275, 349; J. Pirenne, *Büyük Dünya Tarihi* (trc. Nihal Önal v.dğr.), İstanbul, ts., II, 662-663, 824-825, 1058; III, 1585-1586; IV, 2001-2003, 2053-2056; "Hollanda", *ML*, V, 955-956; D. R. Harris, "Netherlands Antilles", *EBR*, XVI, 284; G. Lighton, "Surinam", a.e., XXI, 451.

İSMAİL HAKKI GÖKSOY

V. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Hollandalılar'ın müslümanlarla ilk karşılaşmaları XI. yüzyılda Haçlı seferleri sırasında olmuştur. XVII. yüzyıldan itibaren sömürgecilik hareketine girişen Hollanda'nın Güneydoğu Asya'da müslüman toplumlar üzerinde hâkimiyet kurması ve misyonerlik faaliyetlerine hız vermesine rağmen XX. yüzyılın ikinci yarısına gelinceye kadar müslümanlardan bu ülkeye yerleşen çıkmamıştır.

İslâm adına ilk faaliyetler, 1947'de Pakistan'dan gelen ve daha sonra La Haye'de

de kendi camilerini açan Ahmedîler tarafından başlatıldı. Endonezya'nın bağımsızlığını kazanmasının (1949) ardından Hollanda ordusunda milliyetçilere karşı savaştan ve sayıları 1000'i bulan Malukulu müslüman aileleriyle birlikte Hollanda'ya kaçtı. Önceleri Friesland şehrindeki bir kampta yaşayan bu müslümanlar 1960'larda Ridderkerk ve Waalwijk'e yerleştiler. Müslümanların sayısı hükümetin iş gücü açığını kapatmak için Türkiye (1964), Fas (1969), Yugoslavya (1970) ve Tunus'la (1971) anlaşma yapmasından sonra bu ülkelerden gelen işçilerin buraya yerleşmesi ve 1970'ten sonra da ailelerini yanlarına alma imkânına kavuşmaları üzerine arttı.

Hollanda'daki müslüman cemaati eski sömürgelerden gelenler (Endonezyalı, Surinamlı), işçiler (Türkler, Faslılar, Yugoslavlılar) ve diğer ülkelerden göç edenler (Pakistanlı, Mısırlı, Tunuslu vd.) olmak üzere başlıca üç gruptan teşekkül etmektedir. Bu üç grubun dışında çoğu evlilik yoluyla İslâmîyet'i kabul etmiş Hollandalılar da bulunmaktadır; ancak bunların sayısı fazla değildir. Ülke genelinde toplam sayıları 550.000'e yaklaşan müslümanlar içerisinde çoğunluk Türkler'le onları takip eden Faslılar'dadır. Surinamlılar'ın 1960'larda başlayan göçü, ülkelerinin 1975'te bağımsızlığa kavuşmasından önce en üst seviyesine ulaştı. Sayı bakımından sırayı daha sonra Endonezyalı'la Malukulular almaktadır. Müslümanlar ülkenin bütün şehirlerine dağılımsız durumda iseler de başta Türkler olmak üzere Utrecht, Amsterdam, Rotterdam ve La Haye gibi sanayi merkezlerinde daha yoğunlardır.

1950'lerden itibaren müslüman nüfusun artmasıyla birlikte ülkede cami ve mescidlere ihtiyaç duyulmaya başlandı. İlk cami, 1955 yılında Ahmedîler tarafından La Haye'de inşa edildi. Bunu, Malukulu müslümanların 1956'da Balk şehrinde yaptıkları cami takip etmiştir. 1960'larda Surinamlılar, 1970'lerde Türkler ve Faslılar ibadet yerleri edinmek için yoğun çalışmalara giriştiler ve bu amaçla çeşitli dernekler kurdular. 1960'tan sonra faaliyete geçen pek çok cami ve mescidin 140 kadarı Türkler'e ait olup bunların çoğu eski meskenlerden ibadet yerine dönüştürülmüştür. Temelden cami şeklinde planlanan binaların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Sadece 1982-1986 yılları arasında yapılan camilerin sayısı üçü minareli olmak üzere beştir ve Eindhoven ile Maassluis'tekiler Türkler tarafından inşa edilmiştir. La Haye'de havradan çevrilme (1982) Mescid-i Aksâ Camii'ne Hollanda

Diyanet Vakfı tarafından sonradan iki minare eklenmiştir (1987). Sayıları 400'e yaklaşan cami ve mescidlerin günlük masrafları derneklerce karşılanmakta, ayrıca bazı belediyelerden de küçük yardımlar alınmaktadır. Türkler'e ait camilerin çoğunda hizmetler, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gönderdiği resmî din görevlilerince yürütülmektedir. Diğer ülke müslümanlarının camilerinde ise din görevlileri cemaat tarafından tutulmaktadır.

Hollanda'daki müslümanların sosyal ve kültürel durumları geldikleri ülkelere göre değişiklik gösterir. Genelde her ülkenin insanı ayrı ayrı yerlerde toplanmıştır. Türkler'le Faslılar, bazı şehirlerde bir bölgede bulunmaları sebebiyle aynı camiyi ortak kullanmaktadırlar. Ancak imkânsızlık dolayısıyla bir binayı paylaşan bu müslümanlar, birbirlerinin dilini anlamadıkları için vaaz ve hutbelerden yeterince istifade edememeleri, çocuklarına birlikte dinî eğitim ve öğretim sağlamakta güçlük çekmeleri, namaz, imsak ve iftar vakitlerinde, bazan da ramazan ve bayram günlerinde farklılıklar bulunması gibi sebeplerle ibadet ve dinî merasimlerini aynı binanın ayrı bölümlerinde yapmak zorunda kalmaktadırlar. Değişik kökenli müslüman gruplar kendi kültürlerini muhafaza açısından her caminin hemen bitişiğinde yer alan salonlarda gençlere yönelik sohbet, konferans, tiyatro ve folklor gösterisi gibi kültürel faaliyetler yürütmektedirler.

Ekim 1986'da Hollanda hükümetinin izniyle faaliyete geçen İslâm Radyo-Televizyonu (Islamitische Omroep Stichting - IOS) ve bunun Ekim 1993'te kapanmasından sonra yerini alan Hollanda Müslüman Yayın Kurumu (Nederlandse Moslim Omroep - NMO) ülkedeki müslümanlar için Hollanda, Türkçe ve Arapça olmak üzere haftada yarım saat televizyon, iki saat de radyo yayını yapmaktadır. Merkezi Hilversum'da bulunan kurumun masrafları Hollanda hükümetince karşılanmaktadır. Hollanda'da müslümanların kurdukları teşkilâtların bazıları federasyon şeklinde, bazıları da mahallî veya merkezî bir teşkilâtın şubesi durumundadır.

Cemaatler. İki camileri olan Malukulu müslümanların ve üç camileri bulunan Endonezyalı müslümanların herhangi bir teşkilâtı yoktur. Ancak 1971'de kurulan Avrupa Endonezyalı Müslüman Gençlik Teşkilâtı aralarında koordinasyon görevi yapmaktadır.

Güney Amerika'nın kuzeyinde bulunan ve bağımsızlığına kavuştuktan sonra bu-

günkü adını alan eski Hollanda sömürge-
si (Hollanda Guyanası) Surinam'dan gelen
müslümanlar Hindustânîler ve Cavalılar
denilen iki gruptan oluşmaktadır. Böyle
adlandırılmalarının sebebi Surinam'daki
müslümanların, XIX. yüzyılda ve XX. yüz-
yılın başlarında Hindistan ile Cava adasın-
da maden ocağı ve çiftliklerde çalıştırıl-
mak üzere o topraklara götürülen sözleş-
meli işçilerin soyundan gelmeleridir. Bu
iki topluluk arasındaki eski ülkelerinde
de yaşanan farklılıklar Hollanda'daki teş-
kilâtlarına da yansımıştır. Cavalılar'ı bir
çatı altında toplayan geniş bir organizas-
yon yoksa da La Haye'deki İslâm Kültür
Birliği (Roekoen Islam) bu işlevi görür. Yir-
miye yakın cami ve mescide sahip olan
Hindustânîler'in ise üç ayrı teşkilâtı
vardır. En etkilileri, Amsterdam'da bulu-
nan ve cemaatin % 50'sini bünyesinde bar-
ındıran Hollanda Dünya İslâm Teşkilâtı
(World Islamic Mission Nederland - WIMN) olup
Türkler'in Türk-İslâm Kültür Dernekle-
ri Federasyonu (Stichting Türk-Islamitische
Culturele Federatie-STICF) ve Faslılar'ın Hol-
landa Fas Müslüman Teşkilâtı Birliği ile
(Unie van Marokkaanse Moslim Organisaties
in Nederland - UMMON) beraber Müslüman
Yayın Kurumu'nda ortak faaliyet içerisin-
dedir. Hindustânîler'in ikinci teşkilâtı La
Haye'deki İslâm Vakfı Kurumu (Stichting
Islamitische Wereldmisie-SIWM), üçüncüsü
Uluslararası İslâm Teşkilâtı'dır (Internation-
ale Moslim Organisaite-IMO). Ahmedîler'in
de birçok şehirde şubesi olan Hollanda
Ahmediye Encümeni İşâat-ı İslâm Fede-
rasyonu (Federation of Ahmadiyya Anjumans
Isha'at Islam in Nederland-FAAIIN) ve Rab-
wah adlı iki kuruluşları vardır.

Türkler'in en eski teşkilâtı, Utrecht'te
1972'de kurulan Hollanda İslâm Merkezi
Vakfı'dır (Stichting Islamitische Centrum Ned-
erland-SICN); buraya bağlı on sekiz cami
ve on iki gençlik merkezi vardır. 1979 yı-
linda Rotterdam'da kurulan Türk-İslâm
Kültür Dernekleri Federasyonu doksan al-

tı cami ve yedi gençlik merkezini koordi-
ne eder. Avrupa Millî Görüş Teşkilâtı'na
(AMGT) bağlı on beş şube ve otuz civarın-
da cami vardır. Türkler'in kurduğu diğer
bir teşkilât da Hollanda İslâm Federasyo-
nu'dur (Nederlandse Islamitische Federatie-
NIF) ve yirmiye yakın cami ile birkaç ma-
hâlf cemaati koordine etmektedir. Hol-
landa'daki en kapsamlı teşkilât ise Türk-
İslâm Kültür Dernekleri Federasyonu'nun
yakın ilişkilerinin olduğu Hollanda Diyanet
Vakfı'dır (Islamitische Stichting Nederland-
ISN). 135 şubesi bulunan ve irtibatlı der-
nek sayısı 150'ye yaklaşan vakfın amacı,
Hollanda'da yaşayan müslümanların di-
nî görevlerini yerine getirebilmeleri için
mevcut imkânları korumak ve geliştiri-
mek, buradaki Türk toplumunun dinî ve
kültürel eğitimine yardımcı olmaktır. Bu
çerçevede her türlü din hizmeti yanında
kitap basım ve dağıtımı, yüksek öğretim
talebelerine burs verilmesi, hac ve umre
seyahatlerinin düzenlenmesi gibi çeşitli
hizmetleri yürütmektedir. 1982 yılında
kurulan Hollanda Diyanet Vakfı'nın mül-
kiyetinde otuz ikisi cami planında olmak
üzere 150 ibadet yeri bulunmakta ve bu
sayı devamlı şekilde artmaktadır. Vakfın
bünyesinde 1985'te oluşturulan Cenaze
Nakli Yardımlaşma Fonu, vefat eden üye-
lerinin cenazelerini karşılıksız olarak Tür-
kiye'ye göndermektedir. Ayrıca bu vakfın
desteği ve organizasyonu ile Hollanda İs-
lâm Eğitim Vakfı kurulmuştur.

1978 yılında faaliyete geçen seksene
yakın caminin bağlı bulunduğu Hollanda
Fas Müslüman Teşkilâtı Birliği Faslılar'ı
bünyesinde toplayan en büyük teşkilât-
tır. 1990'da da yirmi bir camiyi kapsayan
Hollanda Mağrib İslâm Teşkilâtı Fede-
rasyonu (Nederlandse Federatie van Magrib-
ijnse Moslim Organisaties-FNMIO) kuruldu.

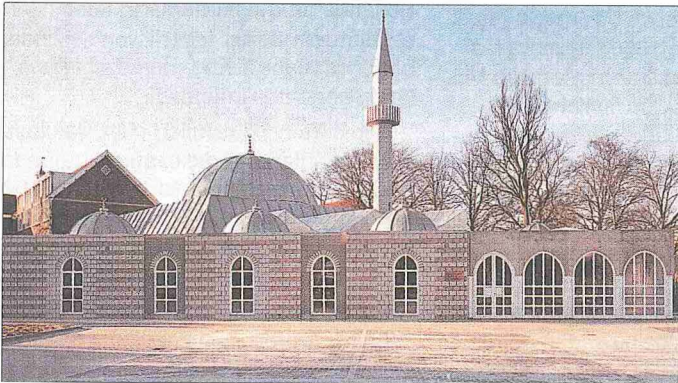
Ülkedeki bütün İslâm teşkilâtları ara-
sında iş birliği tesis edebilmek için çeşitli
teşebbüslerde bulunulmuş, ancak bu bir-
likler fazla uzun ömürlü olmamıştır. Bun-

lardan ilki, 1974 yılında kurulan ve çeşitli
çekişme ve ihtilâflar yüzünden 1980'de
dağılan Hollanda Müslüman Teşkilâtlar
Federasyonu (Federatie van Moslim Orga-
nisaties in Nederland-FOMON), ikincisi de
1981'de kurulan, fakat yine kısa sürede
dağılan Hollanda Müslüman Teşkilâtı'dır
(Moslim Organisaties in Nederland-MON).
Bu konuda yeni bir birlik kurma çalışma-
sı daha yapılmaktadır.

Eğitim Öğretim. Çocukların İslâmî eği-
timi için ilk defa Hollandalılar tarafından
1971'de "Büşra" ismiyle bir okul açıldı; an-
cak müslümanları Hollanda toplumuna
entegre etmeye yönelik olduğu için fazla
rağbet görmedi. Bundan sonra İslâm ce-
maatlerinin okul açmak için yaptıkları
başvurular bir sonuç vermedi. 1988 yılın-
da Rotterdam'da yaşayan müslümanla-
rın kurduğu İslâmî Teşkilâtlar Platformu
Vakfı (Stichting Platform Islamitische Orga-
nisaties-SPIOR), yaptığı çalışmalar sonunda
1989'da okullarda din eğitimi verme hak-
kını elde etti ve aynı yıl uygulamaya geçil-
di. 1989-1996 yılları arasında Rotterdam,
La Haye, Utrecht ve Amsterdam başta
olmak üzere Hollanda genelinde 5000 öğ-
rencinin devam ettiği (1996) otuza yakın
İslâm ilkokulu açılmıştır ve bunların bü-
tün giderleri Hollanda Eğitim Bakanlığı'n-
ca karşılanmaktadır. Okullardan başka
camilerin bünyesindeki Kur'an kursların-
da da din eğitimi verilmektedir.

Hollandalı ve Endonezyalı müslümanla-
rın çalışmalarıyla üç ayda bir yayımlanan
Hollandaca *Qiblah* (1976) dergisiyle Hol-
landa Diyanet Vakfı tarafından yine üç ay-
da bir Hollandaca-Türkçe olarak çıkarılan
Arayış ve İslâm (1987) dergisi dikkati
çeken iki yayın organıdır. Ayrıca *Türkevi*,
al-Mizân, *al-İmâd*, *Hizmet*, *Haber*
gibi Türkçe-Hollandaca, Arapça-Hollan-
daca, Arapça-Türkçe haftalık, aylık gaze-
te ve dergiler de çıkmaktadır. Bunların
dışında Ahmedîler tarafından Hollandaca
olarak yayımlanan *el-İslâm* dergisi bu-
lunmaktadır.

Hukukî Statü. İslâmiyet'le ülkeye ge-
len göçmen ve işçiler vasıtasıyla tanışan
Hollanda'nın anayasasında müslüman-
ların hukukî statülerini ilgilendiren bazı
maddeler bulunmaktadır. Anayasaya gö-
re Hollanda'da yaşayan bütün insanlara
dini, dünya görüşü, siyasî fikirleri, ırkı vb.
dikkate almadan eşit davranılır (md. 1).
Öte yandan herkes kendi dinî inancını ve
dünya görüşünü ferden veya topluluk ha-
linde muhafaza edebilir (md. 6), duygu
ve düşüncelerini önceden izin almadan
açıklayabilir (md. 7). Hollanda'daki dinî

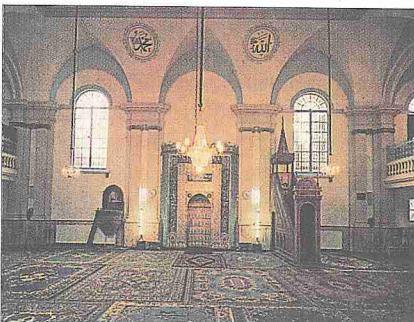

Hollanda
Diyanet
Vakfı
tarafından
1989 yılında
inşa ettirilen
Fâtih Camii -
Eindhoven /
Hollanda

hayatın şekillenmesinde anayasa maddelerinden başka XIX. yüzyılın sonlarından itibaren benimsenen "verzuiling prensibi" de etkili olmaktadır. Bu prensibe göre devletin resmen tanıdığı dinî gruplar, devlet desteği alarak kendi inanç esaslarına uygun müesseseler kurma hakkına sahiptir. Bu hakka dayanarak ülkede zamanla çok sayıda dinî okul ve bunların yanı sıra dinî cemaatlerin kontrolünde olan hastahaneler, sendikalar ve radyo istasyonları kurulmuştur.

Hollanda hükümeti 1970'li yıllardan itibaren sıkı biçimde din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması prensibini uygulamaya başladı ve bu çerçevede 1962'de çıkarılmış olan kilise inşaatlarına devlet yardımı yapılması hakkındaki genelgeyi yürürlükten kaldırdı (1975). Fakat ertesi yıl müslümanların artan ihtiyacı farkedilerek yeni bir düzenlemeye gidildi ve beş yıl süreyle en az 1000 kişilik cami yapımında maliyetin % 30'unun devletten istenilebileceğine karar verildi; 1981 yılına kadar otuz bir cami bu genelgeden yararlandı. Aynı yıl, süreyi 1984'e kadar uzatan ve cemaatin sayı sınırını kaldıran ek bir düzenleme yapıldı; bundan da altmış dokuz cami veya mescid faydalandı. Bu düzenlemeler yabancı işçiler arasındaki müslümanlar içindi. Surinam gibi eski sömürgelerden gelen göçmenlere ise özel karar-nâmelerle ibadet yerlerinin yapımında tam olarak maddî destek sağlandı. 1984 yılında Hristiyan Demokrat Parti hükümetinin azınlıkların ibadethanelerine yapılan inşaat yardımını sürdürmek istemesi Liberal Parti ile Hürriyet ve Demokrasi İçin Halk Partisi tarafından engellendi. Ancak bazı belediyeler müslümanlara bu konuda müsamaha göstermektedir.

Hollanda Diyanet Vakfı tarafından 1979 yılında ibadete açılan Mescid-i Aksâ Camii'nin içinden bir görünüş – Den Haag / Hollanda

Hollanda'da 1971 yılında 54.000 (% 0.4) olan müslüman sayısı 1985'te 300.000'e ulaşmış, 1990'da 400.000'i aşmıştır. 1998'de ise bu rakam 550.000 olarak tahmin edilmektedir (% 3). Bu nüfusun büyük çoğunluğunu Türkler (285.000) ve Faslılar (200.000) oluşturmaktadır, onları Surinamlılar (30.000), Pakistanlılar (12.000), Endonezyalılar (10.000), Tunuslular (6000), Mısırlılar (4000) takip etmektedir. Hollanda asıllı müslümanların sayısı ise 3-3500 civarındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Ali Kettani, *Muslim Minorities in the World Today*, London 1986, s. 43-44; *Yurtdışı İşçi Hizmetleri Raporu: 1986 Yılı* (nşr. TC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü), Ankara 1987, s. 42-61; J. Waardenburg, "The Institutionalization of Islam in the Netherlands 1961-86", *The New Islamic Presence in Western Europe* (ed. T. Gerholum – Y. G. Lithman), London 1988, s. 8-31; J. Nielsen, *Muslims in Western Europe*, Edinburgh 1992, s. 60-75; *Islam in Dutch Society: Current Developments and Future Prospects* (ed. W. A. R. Shadid – P. S. van Koningsveld), Kampen 1992; J. J. G. Jansen, "L'Islam et les droits civiques aux Pays-Bas", *Musulmans en Europe* (nşr. B. Lewis – D. Schnapper), Paris 1992, s. 55-71; *Statistical Yearbook 1994 of The Netherlands*, The Hague 1995, s. 45; M. Custers, "Muslims in the Netherlands", *Muslim Minorities in the West* (ed. Syed Z. Abeden – Ziauddin Sardar), London 1995, s. 86-96; F. Dassetto – G. Nonneman, "Islam in Belgium and the Netherlands: Towards a Typology of Transplanted Islam", *Muslim Communities in the New Europe* (ed. G. Nonneman v.dğr.), Berkshire 1996, s. 187-217; M. Besim İsmalefendioğlu, *Hollanda'da Din Eğitimi* (doktora tezi, 1996, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); J. Slomp, "Islam in the Netherlands", *JIMMA*, VII/2 (1986), s. 519-535; a.mlf., "Muslim Minorities in the Netherlands", *Research Papers*, sy. 37, Birmingham 1988, s. 2-12; W. de Wit, "Mosque-Communities in Amsterdam", a.e., sy. 37 (1988), s. 13-23; P. Reesink, "Chrétiens et musulmans aux Pays-Bas", *Islamochristiana*, XIV, Roma 1988, s. 237-253; N. Landman, "Muslims and Islamic Institutions in the Netherlands", *JIMMA*, XII/2 (1991), s. 410-432; W. A. R. Shadid – P. S. van Koningsveld, "Islam in the Netherlands: Constitutional Law and Islamic Organizations", a.e., XVI/1 (1996), s. 111-128; Yasien Mohamed, "The Integration of Muslims in Western Europe: The Dutch Question", *Muslim Education Quarterly*, XII/1, Cambridge 1994, s. 4-15.

ABDULLAH SEVİNÇ

VI. HOLLANDA'DA İSLÂM ARAŞTIRMALARI

Hollanda'da İslâm ve şarkiyat araştırmaları XVI. yüzyılın sonlarına doğru, Leiden Üniversitesi'nin kurulması (1575) ve üniversitelerde eskiden beri okutulmakta olan Grekçe, Latince ve İbrânice'nin yanında 1593'ten itibaren Arapça, Farsça

ve Türkçe öğretimının programlara alınmasıyla başlamıştır. İlk araştırmacılar, Paris'te ünlü Guillaume Postel'in yanında okuyan Fransız kökenli Josephus Scaliger ile Franciscus Raphelengius'tur. Raphelengius'un 1595'te bizzat kendisi tarafından basılan *Specimen characterum arabicorum officinae Plantinianae Raphelengii* (Raphelengius Matbaası'nın Arap harfli örnekleri) adlı eseri Hollanda'da basıldığı bilinen en eski Arapça metindir. Onun ölümünün ardından Arapça derslerini Philippus Ferdinandus, ondan sonra da aynı zamanda Türkçe'den resmî tercümeler yapan Ioannes Anthonides (Jan Theunisz) devam ettirdi. Anthonides, Arapça hocası olan Faslı âlim ve diplomat Abdülazîz b. Muhammed'le yaptığı dinî bir sohbetin de yer aldığı hristiyan ve müslüman inançları hakkında bir kitap yazmış, ancak bu eser basılmamıştır.

Hollanda İslâmiyat araştırmalarındaki büyük gelişme, Scaliger'in öğrencisi Thomas Erpenius'un 1613'te Leiden Üniversitesi'nde yeni kurulan Doğu Dilleri Bölümü'ne Arapça hocası olarak tayin edilmesiyle başladı ve daha sonra öğrencilerinden Jacobus Golius zamanında sürdü. Erpenius *Grammatica Arabica* (Leidae 1613), Golius *Lexicon Arabico-Latinum* (Lugduni Batavorum 1653) adlı önemli eserleri kaleme almalarının yanında çeşitli Arapça kitapları da yayımlamış ve tercüme etmişlerdir (bk. ERPENIUS, Thomas; GOLIUS, Jacobus). Erpenius ve Golius İslâm'a pek sempatiyle bakmıyor, fakat bu dine karşı düşmanca duygular da beslemiyorlardı. Bu iki âlimin bazan hristiyan üstünlük hissini desteklemekle birlikte misyonerler gibi İslâm'ı çürütmeye çalışmadıkları bilinmektedir. Golius'un ölümünden sonra Leiden'deki İslâmiyat araştırmaları çok zayıfladı. Onun öğrencisi Levinus Warnerus 1643'te Hz. İsâ hakkındaki İslâmî görüşleri toplayan küçük bir kitap yayımladı: *Compendium historicum eorumque quae Muhammedani de Christo et praecipuis aliquot religionis Christianae capitibus tradiderunt*. Warnerus, Leiden'de öğrenimini tamamladıktan sonra hayatının geri kalan kısmını geçireceği İstanbul'a gitti (1654) ve orada bir yandan ilmi çalışmalarını devam ettirirken bir yandan da el yazmaları topladı. 1657'de Bâbü'lî nezdinde Birleşik Felemenk Cumhuriyeti'nin (Hollanda) resmî temsilcisi olan Warnerus'un ölümünden önce Leiden Üniversitesi'ne bağışladığı "Legatum Warnerianum" adıyla anılan kitap-